

Gezamenlijk kijken naar strubben!

Met interesse heb ik het artikel van Copini et al. van november 2006 en de reactie van Heybroek van augustus 2007 gelezen. Het genetisch onderzoek naar de eikenclusters en dateren van de leeftijd heeft een bijdrage geleverd aan het strubbenlandschap. Om de genese van een landschap te kunnen begrijpen wil ik echter een breder historisch ecologisch onderzoek promoten. Dit levert naast meer antwoorden een bijdrage voor natuurbeheer.

Copini et al. hadden naast de datering en genese van de strubben antwoorden kunnen vinden op de ouderdom van strubben in landschapsecologische context, als ze dieper op het historisch gebruik in waren gegaan. In 2005 heb ik een historisch-ecologisch onderzoek gedaan naar holten en strubben in het Drentse Aa-gebied. Hieruit blijkt dat dit strubbenlandschap ontstond in de tweede helft van de vijftiende eeuw, toen de schapen een prominente rol innamen, omdat de bevolkingsdruk toenam en de vraag naar inlandse wol leidde tot een ware lakenindustrie. Door opkomende intensieve schapenbegrazing, hakhout, plaggenwinning, rijshout en dergelijke ontstonden 'kruipeiken' die pas tot de huidige strubben uitgroeiden toen de begrazing rond 1900 wegviel. Ik gebruik het woord kruipeiken (bescherming in heidestruiken) omdat ik geen afleggers heb aangetroffen, misschien mede omdat stuifzand hier minder prominent is. Alleen langs de esrand kregen de eiken de kans om op te groeien en vormden deze strubben zich door beheer om tot spaartelgen. Deze spaartelgen staan soms nog in clusters en bezitten hakhoutstoven. Factoren die van invloed zijn op de genese van strubben zijn te lezen in de willekeuren (13e-19e-eeuwse bronnen over verbodsbepalingen en herstelmaatregelen). Copini et al. dateren de strubben rond 1900 op basis van het jaarringen-

onderzoek. Deze leeftijd lijkt overeen te komen met de Drentse ontwikkelingen, namelijk het verdwijnen van de schaapskudden na het opde-len van de gemeenschappelijke marken (rond 1866). Rond 1900 werden veel holten en strubben intensief gebruikt door eekschillers die uit de Veluwe afkomstig waren (leerlooiërijen). Het frequent afkloppen van de bast heeft impact op de morfologie van de bomen en kan verklaren waarom de jaarringen tussen 1925 en 1946 op de Veluwe zeer langzame diktegroei vertoonden. Diverse archieven in Drenthe gaven gedetailleerde informatie over het gebruik in de 19e en 20e eeuw (onder andere leemwinning, boerengeriefhout en het hakken van takkenbossen voor bakkersovens) en droegen bij aan de verklaring voor de huidige morfologie van deze bossen. Door de ontdekking van aardgas in de jaren '60 verdween het hakhoutbeheer geleidelijk en daarmee het gradiëntrijke mozaïekland-schap met zijn kenmerkende doelsoorten.

Een meer interdisciplinaire werkwijze voor-komt een referentie van een te beperkte tijds-periode. Door op een nieuwe manier de stu-rende factoren te herintroduceren wordt het biotoop van kenmerkende soorten verbeterd en de leesbaarheid van het landschap vergroot. Zo leidt het vrijstellen van strubben en een combinatie van begrazing en kleinschalige maatregelen tot zichtbaarheid van karrenspo-ren, grafheuvels, en wallen. Het beheer van holt en strubben vraagt om maatwerk, overstijgt het natuurdoeltypensysteem en vraagt een afwij-kende beheersstrategie. Als vervolgonderzoek zou het zinvol zijn de verspreiding van het strubbenlandschap en overeenkomsten in his-torisch landgebruik te onderzoeken. Zo heb ik in de Lüneburgerheide een intact strubbenland-schap aangetroffen.

Harm Smeenge (smeenge31@zonnet.nl) is werkzaam als ecooog. Na veldstudiedagen met beheerders in het strubbenlandschap wordt nu gezamenlijk gewerkt aan een herstelplan.

Verspreidingsgegevens en natuurbeleid

Patterns in Biodiversity - Spatial organisation of biodiversity in the Netherlands
Marieke A. Schouten
Proefschrift Universiteit Utrecht, Nederlandse Geografische Studies 361, Utrecht 2007
ISBN 978-90-6809-403-9, 152 pagina's

In dit proefschrift probeert Marieke Schouten om aan de hand van verspreidingsgegevens van vijf verschillende soortengroepen enigszins een beeld te geven van de ruimtelijke spreiding in biodiversiteit in Nederland. Marieke Schouten heeft zich in dit onderzoek beperkt tot de volgende vijf soortengroepen: zweefvliegen, libellen, sprinkhanen/krekels, mossen, reptielen/amfibieën, soortengroepen die een tamelijk representatief beeld geven van de Nederlandse biodiversiteit en waarvan veel bruikbare gegevens beschikbaar zijn. Een nog niet eerder vertoonde exercitie: een analyse van meer dan anderhalf miljoen waarnemingen aan bijna 1000 soorten, sinds 1800 verzameld door meer dan duizend waarnemers.

Onderzocht is of er op basis van de verspreidingsgegevens bepaalde gebieden in Nederland voorkomen die relatief soortenrijk zijn: zogenaamde 'hotspots of species richness'. Zuid-Limburg, de duinen en met name de zone Veluwezoom - Utrechtse Heuvelrug - Vechtstreek bleken voor de meeste soortengroepen erg rijk te zijn; de zeekeleigebieden zijn zonder uitzondering arm aan soorten. Toch zijn er ook veel verschillen in patronen van soortenrijkdom van diverse soortengroepen. Verder is onderzocht of gebieden zijn te onderscheiden met een eigen, karakteristieke soortensamenstelling: zogenaamde 'hotspots of uniqueness'. Vijf regio's konden worden onderscheiden: Zuid-Limburg, de laagveengebieden in Noord-Holland en Friesland, de duinen, de pleistocene zandplateaus (de Veluwe, maar ook

